

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>

УДК 343.341

КОРУПЦІЯ: ЗАГРОЗИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СОЦІУМУ

CORRUPTION: THREATS AND CONSEQUENCES FOR SOCIETY

Самодай Валентина Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4043-5426>**Ковтун Галина Іванівна**

старший викладач,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1566-6780>**Samoday Valentyna, Kovtun Galina**

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

У статті досліджено актуальні проблеми поширення та розвитку корупції в Україні, адже корупційна діяльність всередині країни глибоко проникає в усі сфери діяльності суспільства та гальмує процес європейської інтеграції України. Проаналізовано фактори, що призводять до корупційних правопорушень та сприяють їх розвитку. Визначено, що корупція, як складова соціально-політичних та системи соціально-правових відносин, тісно переплітається із суспільними процесами держави, враховуючи демографічні, національні, соціальні та етнічні особливості країни; є потужним чинником, що негативно позначається на політичному житті суспільства та підриває демократичні процедури; зумовлює руйнівну дію щодо основ державного управління та суспільних відносин у правовому полі. В статті схарактеризовано форми корупції та її негативні наслідки для соціуму, окреслено головні вектори вдосконалення системи протидії корупції в Україні.

Ключові слова: антикорупційної політика, корупція, корупційні відносини, соціальна політика.

The article is devoted to current problems and features that contribute to the development and spread of corruption in our time. Factors that have an impact on society in corruption offenses are analyzed. The forms of corruption and the directions of anti-corruption policy have been studied. The negative consequences of corrupt activity for society and the need to improve the existing system of anti-corruption policy are determined. The purpose of this article is to highlight the danger of corruption for society as a manifestation of criminal acts. Nowadays, the effective development of the country and its national security are affected by many factors, certain challenges and threats. It became an important problem corrupt activity in the middle of the country, which badly penetrates into all spheres of society and inhibits the process of European integration of Ukraine. Corruption in its various manifestations exists in all countries of the world, thus reflecting the inefficiency of the state authorities and exposing certain flaws in their policies. In Ukraine, too, corruption relations have acquired a broad and progressive character, which complicates the process of overcoming it, requiring a lot of effort and financial resources for this. The result was the adoption of a whole complex of international legal acts (mandatory and recommendatory) prepared and adopted by the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development, the Organization of American States, the Council of Europe, the European Union, etc. International legal instruments differed in their scope of application, but all of them had one goal – to establish common standards for combating corruption by ensuring the implementation of anti-corruption laws at the national level. Currently, corruption is a system of socio-legal and socio-political phenomena that are closely related to all social processes of the country, taking into account all the national, demographic, socio-political and ethnic characteristics of this state. It is a powerful factor that negatively affects the political life of society and undermines democratic procedures. Corruption causes a certain destructive effect on the basis of public administration and legal regulation of social relations. The main goal of the state anti-corruption policy is to create a system methods of preventing and countering corruption offenses, identifying its prerequisites and bringing the guilty to justice.

Keywords: anti-corruption policy, corruption, corruption relations, social policy.

Постановка проблеми. Ще з часів набуття Україною незалежності проблема запобігання й визначення шляхів протидії корупції залишається актуальною, адже на сьогодні корупцією пронизані майже всі сфери діяльності в суспільстві, що створює загрози для життя окремої людини, так і функціонування суспільства в цілому. Незважаючи на запроваджені останнім часом в Україні організаційно-правові заходи, пов'язані з антикорупційною діяльністю, сфери впливу її не зменшилися. Враховуючи вимоги сучасності, пов'язані з воєнною агресією РФ, поширення корупції є реальною загрозою національній безпеці країни.

Корупція перешкоджає демократичним змінам, зводить нанівець важливі реформаторські ініціативи, змінює природу контролю громадянського суспільства за діяльністю органів державної влади, не сприяє позитивному іміджу України в світі. Корупція гальмує зусилля, спрямовані на підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки, інтеграцію економіки України до європейського економічного простору та переходу на європейські стандарти й принципи господарювання. За результатами соціологічного обстеження в Україні на початку 2022 р. підприємці відвели корупції 2 місце (73,3% респондентів) після воєнних дій, а населення – 3 місце (68,6%) після зростання вартості життя та воєнних дій [10, с. 5, 16].

Корупція негативно впливає на економіку та суспільство в цілому. Вона спричиняє значні втрати в грошовому еквіваленті та економічному розвитку, а також зменшує довіру народу до уряду та інших органів влади. Вона призводить до того, що громадяни країни стають інертними до участі в житті держави та в висловлюванні своїх думок.

Функціонування економічної, політичної та соціально-структурної організації суспільства країни безпосередньо залежить від ефективних заходів запобігання корупції на всіх рівнях та у всіх сферах соціально-економічної діяльності суспільства. Антикорупційна діяльність повинна стати пріоритетом для кожної держави світу. Тільки шляхом спільних зусиль та відповідної поведінки можна здійснити зміни в позитивному напрямку та забезпечити стабільний та справедливий розвиток для всього соціуму.

Тому дослідження корупції, наслідків та шляхів її подолання на сьогодні є нагальною необхідністю. Важливе місце в антикорупційній політиці посідає ставлення до цієї проблеми з боку владних структур, керівництва

держави, їхня безпосередня участь в організації рішучої та безкомпромісної протидії корупційним виявам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність корупції, її соціально-економічні наслідки та напрями антикорупційної діяльності є предметом дослідження значної кількості вітчизняних науковців. Учені В. Гаращук та А. Мухатаєв аналізували види корупційних правопорушень та тенденції розвитку антикорупційного законодавства, розробили класифікацію видів (рівнів) корупції, здійснили порівняльний аналіз чинного та перспективного антикорупційного законодавства України [3]; корупцію як соціальне, психологічне та моральне явище характеризував В. Гвоздецький [4]; проблеми вимірювання й оцінювання корупції розкривав О. Бусол [1], в т. ч. у системі державного управління України – Ю. Дмитрієв [6]; Д. Красніков досліджував вплив корупції на фінансову систему держави [13]; механізм протидії корупційній злочинності вивчав О. Ніколенко [16], в т. ч. політичній корупції – А. Тіньков [22]; методи боротьби з корупцією обґрунтували О. Сидоренко, В. Яворський, Д. Квасильчук [20]; В. Костенко розглядав світовий досвід протидії корупційним проявам [11]; науковці О. Гулак, В. Курило, Л. Дубчак акцентували увагу на шляхах подолання корупції в Україні [5]; напрями реформування системи протидії корупції запропонував А. Мовчан [14] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед науковців не існує одностайності у з'ясуванні причин виникнення та методів подолання корупції, методи оцінювання її рівня. Причини та наслідки корупції є складними й різноманітними, що й потребує подальшого теоретичного дослідження проблем, пов'язаних з визначенням ефективних шляхів протидії корупції в Україні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз наукових підходів до трактування сутності корупції; характеристика причин корупції та факторів, що впливають на розвиток корупційних правопорушень; формулювання основних заходів щодо зниження корупційних ризиків як необхідної умови ефективного функціонування держави; дослідження актуальних проблем протидії корупції в Україні; визначення можливих недоліків у сфері антикорупційного управління та способів їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція є важливою проблемою для української спільноти, що впливає на еконо-

міку, політику, суспільство та культуру країни загалом. Вона має небезпечний характер, що проявляється в здатності мотивувати позанормативну діяльність органів державної влади, стримувати економічне зростання, загрожує конституційному праву, національній безпеці держави та суспільному ладу. Корупція порушує основи демократичного устрою, довіру до влади, підриває правові засади, принципи рівності та справедливості, чесної конкуренції, призводить до збільшення долі тіньової економіки та зниження авторитету держави в світі.

В науковому обігу поняття «корупція» почало використовуватися наприкінці 80-х років ХХ ст., до цього вживалися терміни «хабарництво», «підкуп», «зловживання службовим становищем» тощо. Загальноприйняте визначення корупції прив'язують до етимології самого поняття корупція (*corruption*), що у перекладі з латинської мови означає псування, розбещування, підкуп. Деякі науковці визначають корупцію як систему негативних діянь службових осіб інститутів влади й управління, державних і недержавних підприємств, організацій та установ, політичних партій і громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, усупереч інтересам суспільства та держави [15, с. 16].

На сьогодні в науковій літературі існують три основні підходи до трактування сутності корупції:

1) відхилення від норм права, службової етики та загальних моральних принципів. При цьому підході корупція трактується як широкому значенні (корупція розглядається як пряме використання посадовою особою прав, пов'язаних з його посадою, з метою особистого збагачення), так і у вузькому значенні (корупція характеризується прийняттям протиправного рішення посадовою особою, що дає можливість одержання певних благ іншою стороною, а посадова особа при цьому отримує незаконну винагороду).

2) суспільне явище, що визначає міру неефективності наявних державних соціально-економічних інститутів та правової системи. Корупція є явищем, яке наявне в будь-якій країні світу, вона є і в Україні [12, с. 4]. Таке бачення характеризує стан корумпованості соціуму в цілому.

3) набір універсальних стратегій поведінки різних соціальних груп, які мають на меті отримання додаткових переваг від держави для організації та ведення бізнесу.

Українське законодавство трактує корупцію як використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [18].

Корупція проявляється в різних формах: вимагання хабарів, використання владних повноважень для особистої вигоди, недостатньо прозорі закупівлі та багато інших. Так, корупційні відносини стають серйозною загрозою для суспільства, що впливають на розвиток демократії, економічну стабільність, соціальну справедливість та міжнародне співробітництво. Тому боротьба з корупцією в державі є надзвичайно важливою проблемою.

В останні десятиліття корупція досить часто інтерпретується як складне негативне явище, зумовлене внутрішніми політичними, економічними, культурними й адміністративними чинниками.

До економічних причин корупції в Україні відносяться: низький рівень економічного розвитку, високий рівень безробіття, бідність та нестабільність; диференціація населення за майновою ознакою; відсутність мотивуючої системи стимулювання праці робітників; соціальні й житлові проблеми населення; недосконалі механізми захисту економіки від злочинних діянь; прогалини у податковому законодавстві; неефективний контроль над доходами й видатками посадових осіб у суспільстві.

Високий рівень корупції в різних сферах суспільного життя пояснюється рівнем сприйняття корупції суспільством як закономірного явища. Україна в 2022 році в світовому рейтингу отримала 33 бали із 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (*Corruption Perceptions Index – CPI*) (в 2021 році цей показник складав 32 бали), посіла 116 місце зі 180 країн у CPI [9]. Показник CPI України характеризує позитивну динаміку (рис. 1), за останнє десятиріччя зростання становило 8 балів.

Серед інших причин корупції в Україні є низька якість нормативно-правових актів в Україні. Часто корупціонери залишаються безкарними через недостатній рівень правосуддя та можуть впливати на корупційні струк-

Рис. 1. Динаміка України у рейтингу Індeksu сприйняття корупції за 2013–2022 рр.

тури в системі правосуддя. Сутність в тому, що посадові особи сприймають свої посади як засіб для отримання власної вигоди в умовах неефективного контролю за їх діями з боку правоохоронних органів.

Корупція негативно впливає на економіку країни. Вона є причиною зростання витрат на бізнес і, відповідно, виникнення бар'єрів для входження на ринок, що спричиняє затухання конкурентної боротьби, монополізацію ринків, зниження інвестиційного клімату й неспроможність забезпечення населення новими робочими місцями. Корупція призводить і до зниження якості товарів і послуг.

Корупція може впливати на порушення прав людини та принципів соціальної справедливості. Так, зловживання в системі охорони здоров'я призводять до недостатнього забезпечення лікарськими засобами, некомпетентного лікування та зростання відсотка смертності від захворювань. Корупційні механізми можуть спричинити зростання рівня дискримінації та порушення прав меншин і призвести до зниження якості життя тих, хто живе в бідності.

Одним з наслідків корупції є зменшення довіри населення до державних інституцій. В умовах неспроможності влади протидіяти корупції, громадяни країни стають менш активними учасниками демократичного життя країни. Недовіра до влади зазвичай призводить до політичної нестабільності та соціальних протестів.

Прояви корупції можуть поширюватися й за межі країни, як наслідок, погіршується

рейтинг країни на міжнародному рівні, що уповільнює надходження інвестицій з боку іноземних компаній, знижує об'єми товарообороту та надійність міжнародних угод. Тому держава повинна розробити заходи, спрямовані на попередження та протидію корупції.

Світовий і вітчизняний досвід боротьби з корупцією свідчить, що знищити її як соціальне явище повністю неможливо. Сутність антикорупційної політики полягає в локалізації корупції в суспільстві та зменшенні її рівня, зміні характеру, обмеженні її впливу на соціально-економічні та політичні процеси. Тому важливим завданням в Україні на сьогодні є вивчення досвіду антикорупційної політики в розвинених країнах та формування ефективних механізмів запобігання та протидії корупції, виявлення її соціальних передумов та їх подолання, викриття корупційних правопорушень та обов'язкове притягнення винних до відповідальності. Існування належного антикорупційного законодавства передбачає реальну протидію корупції, що пов'язано з ефективним його застосуванням органами державної влади, інформаційним забезпеченням суспільства про заходи щодо запобігання корупції, взаємодію інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування й реалізації державної антикорупційної політики, підтримку антикорупційних заходів суспільством [8, с. 34].

Антикорупційна політика в Україні має на меті зниження рівня корупції та захист прав та свобод громадян, суспільства й держави від

негативних наслідків корупції. Вона може бути досягнута через реалізацію таких завдань: формування правового механізму, що унеможлиблює підкуп публічних осіб; запобігання корупційним правопорушенням та забезпечення відповідальності за корупційні дії; здійснення контролю за ефективністю заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; інформування громадян та організацій про факти корупції та їх незалежне висвітлення в засобах масової інформації; стимулювання до заміщення державних посад непідкупними особами [7, с. 242].

Звіт Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) (міжнародна структура об'єднує 48 держав світу, встановлює правила та підходи у питаннях протидії корупції, принципів запобігання та боротьби з нею) із 31 рекомендацією щодо України у межах 4-го раунду був затверджений ще влітку 2017 року. На початок 2023 року Україна не виконала значну частину рекомендацій: лише 15 виконані, 9 – частково, а 7 не виконані взагалі [21].

За останні роки уряд України здійснив рід заходів для боротьби з корупцією. Було створено Антикорупційне Бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та запроваджена судова реформа. У 2016 році почала роботу електронна система публічних закупівель, яку у 2020 році визнали найбільш прозорою системою публічних закупівель у світі, США ставили її в приклад у своїй антикорупційній стратегії, а Світовий Банк рекомендував проводити в ній закупівлі для відбудови України. У 2016 році запрацювала система онлайн-аукціонів з продажу та здачі в оренду майна, у 2022 році Україна отримала за неї премію ООН за найкращий публічний сервіс – UN Public Service Awards, а Світовий Банк відзначив позитивний вплив системи на ринок землі. У 2017 році запрацювала електронна система охорони здоров'я Helsi, що забезпечує автоматизацію обліку медичних послуг та управління медичною інформацією в електронному вигляді. З 2015 року почав роботу Єдиний вебпортал використання публічних коштів, офіційний ресурс, де згідно із Законом «Про відкритість використання публічних коштів» оприлюднюється інформація про публічні фінанси [17]. У 2016 році була запущена Онлайн-система, що дозволяє вносити, перевіряти та оприлюднювати майнові декларації держслужбовців. І хоча

в звіті 2022 року Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) відзначається прогрес України в запобіганні корупції щодо членів парламенту, суддів та прокурорів, однак цей прогрес має обмежений характер, тому в подальшому реалізація антикорупційних заходів в країні є нагальним питанням. Зазначається також, що Україна продемонструвала готовність боротьби з корупцією попри повномасштабне вторгнення росії.

У березні 2023 р. Кабінет Міністрів України затвердив Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, що описує заходи та стратегічні результати у боротьбі з корупцією, яких має досягти країна. У Програмі визначені конкретні заходи щодо досягнення очікуваних результатів, строки та відповідальні [19].

Незважаючи на заходи протидії, корупція в Україні продовжує існувати в системі влади, бізнесу та суспільства, що зумовлено недовірою суспільства до реалізації антикорупційної програми в країні та несприйняттям ефективної боротьби з корупцією громадянами, громадськими організаціями й державою. Тому, зрозуміло, що антикорупційні дії повинні мати комплексний характер і включати не лише прийняття законів та створення відповідних інституцій, а й заходи, спрямовані на економічне зростання, на зменшення рівня бідності.

Важливим кроком у забезпеченні втілення ефективної державної політики протидії корупції є підвищення рівня прозорості діяльності та відкритості результатів діяльності влади в усіх сферах життя. У цьому напрямку в Україні вже багато досягнуто: прозорі закупівлі, витрати розпорядників публічних коштів, реєстр декларацій, публічні звіти Рахункової палати та Держаудитслужби. Але суспільство й інформація повинні бути ще більш відкритими, адже прозорість є основою для запобігання корупції. Ці заходи повертають довіру населення до чиновників через зменшення бюрократизації, ліквідацію черг до високопосадовців через впровадження електронних кабінетів і обробки звернень громадян у короткий термін.

Також існує потреба в подальшому реформуванні судів та правоохоронних органів й забезпеченні відповідності судів та правоохоронних органів міжнародним стандартам. Для цього необхідно організувати незалежну роботу органів державної влади, підвищити рівень професійної підготовки та забезпечити їх відповідними засобами та ресурсами. Важливим аспектом є політичний вплив на

правосуддя та забезпечення незалежності судів. Це може здійснюватися через номінацію та призначення суддів, втручання у процес розгляду справ, тиск на судову владу та інші методи впливу. Тому важливо створити незалежний механізм номінації та роботи суддів, який би ґрунтувався на компетентності й професіоналізмі та забезпечував недоторканість і незалежність їх рішень. Слід направити зусилля також і на підвищення якості правової освіти громадян, адже прихована небезпека цього явища полягає у тому, що корупція як суспільне явище викликає «звикання» до того, що вона існує у всіх сферах життя людини та стає «нормою життя». Важливими завданнями антикорупційної політики є невідворотність покарання за корупційні дії, формування нетерпимості до корупції.

Ще одним напрямом ефективної державної політики протидії корупції є інвентаризація, облік, впорядкування державного та майна органів місцевого самоврядування, землі та ресурсів. Станом на вересень 2020 року, державні інституції зареєстрували за собою лише 49 % нерухомого майна, яке їм належать [2]. В цих умовах незареєстроване майно має серйозний ризик щодо неправомірного його відчуження, продажу або неофіційного використання. Аудит країни повинен включати інвентаризацію майна й реєстрацію прав держави та органів місцевого самоврядування на належні їм ресурси.

Електронізація та автоматизація державних послуг, ліцензій, дозволів є актуальним кроком на шляху подолання корупції. Цифровізація та електронний формат повинні стати основою в роботі митниці, податкової, в видачі всіх дозвільних документів та ліцензій, в проведенні іспитів та сертифікацій, в виплаті соціальних допомог з державного бюджету.

Дерегуляція передбачає подальше вдосконалення законодавства, що унеможливає неефективне державне управління та зменшує його негативні наслідки. В цьому плані цікава точка зору вчених П. Меона та Х. Секата, які стверджують, що корупція може бути й економічно виправданою, оскільки дає можливість обійти неефективне регулювання та бюрократизм, і дозволяє приватному сектору виправити невдачі уряду [23]. Роль держави в управлінні економікою повинна звестися до мінімуму. Необхідно запровадити дієвий механізм державного контролю, котрий зменшить тиск на бізнес-середовище.

Кадрова політика в Україні, що реалізується шляхом прийняття непрозорих, позаконкурс-

них призначень і не базується на публічному аналізі показників ефективності та досягнень посадовців, є однією з найбільших помилок уряду. Наприклад, високі гонорари членам наглядових рад, які не відповідають за ухвалені рішення, та порівняно невеликі зарплати міністрів, які курують галуззю. Антикорупційна політика передбачає формування кадрового потенціалу, нетерпимого до проявів корупції.

Розглядаючи корупцію як проблему культури, а боротьбу з корупцією як частину культури, антикорупційна діяльність потребує активного залучення громадськості до боротьби з корупцією, адже змінюючи менталітет громадян і виховуючи нове покоління на європейських цінностях, зростає можливість зниження її рівня в країні. Це реалізується шляхом поінформованості членів суспільства, залучення громадських організацій та зростання ролі медіа у висвітленні діяльності органів влади та бізнесу. Важливим завданням є створення ефективної системи захисту жертв корупції та свідків, що потребує використання спеціальних механізмів і розробки програм підтримки жертв і свідків з метою забезпечення безпеки та доступу до правосуддя.

Загалом, боротьба з корупцією в Україні потребує довгострокових та постійних зусиль з боку влади, бізнесу та громадськості. Це вимагає ефективної координації дій між різними секторами, створення ефективних механізмів контролю та звітності, забезпечення прозорості та відкритості в усіх сферах життя та розвитку культури боротьби з корупцією серед громадян. Тільки таким шляхом Україна зможе зменшити рівень корупції та забезпечити стійкий розвиток та процвітання свого суспільства.

Висновки. Корупція є єдиною з найбільших загроз для соціального розвитку та економічної стабільності країн у всьому світі. Наслідки корупції для суспільства показують, що такі відносини є серйозною загрозою для розвитку демократії, економічної стабільності, соціальної справедливості та міжнародного співробітництва. Боротьба з корупцією в Україні вимагає комплексного підходу та зусиль від усіх секторів суспільства. Це є важливим завданням не тільки для України, а й для всього світу, оскільки корупція має значний вплив на економіку, політику та суспільство в цілому. Боротьба з корупцією має стати пріоритетним завданням для кожної країни та міжнародної спільноти з метою забезпечення сталого економічного розвитку всіх країн та процвітаючого майбутнього громадянам світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія. Київ : Ін Юре, 2014. 564 с.
2. Величко О. Велика корупція: як Україні подолати схеми та хабарництво. Реанімаційний Пакет Реформ. 2020. URL: <https://rpr.org.ua/news/velyka-koruptsiia-ukraini-podolaty-skhemy-ta-khabarnytstvo/> (дата звернення: 26.04.2023).
3. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків : Право, 2010. 144 с.
4. Гвоздецький В. Д. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 63. С. 139–145.
5. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201.
6. Дмитрієв Ю. В. Механізми оцінки та мінімізації корупційних ризиків у системі державного управління України : дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.02. Донецький державний університет управління. Маріуполь, 2018. 236 с.
7. Запобігання та протидія корупції : навчальний посібник / за ред. проф. А. М. Михненка. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 672 с.
8. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 32–35.
9. Індекс сприйняття корупції–2022. Transparency International. Україна. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 26.04.2023).
10. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2022. 86 с. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacr_report_info_sapiens_2021_ukr_final_.pdf (дата звернення: 26.04.2023).
11. Костенко В. М. Світовий досвід протидії корупційним проявам. *Держава і право*. 2012. № 58. С. 302–308.
12. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: НІСД, 2013. 232 с.
13. Красніков Д. А. Наслідки корупції для фінансової системи держави. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 2 (41). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/2/10.pdf> (дата звернення: 26.04.2023).
14. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 116–121.
15. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичний феномен : автореф. дис. ... докт. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2009. 34 с.
16. Ніколенко О. В. Функціональні елементи механізму протидії корупційній злочинності в правоохоронних органах. *Наше право*. 2013. № 12. С. 105–112.
17. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. Редакція від 24.10.2020. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення: 26.04.2023).
18. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Редакція від 31.03.2023. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 26.04.2023).
19. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.04.2023).
20. Сидоренко О. О., Яворський В. О., Квасильчук Д. Б. Корупція як вид зловживання правом: причини та основні методи боротьби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 65–68.
21. Собенко Н. У ЦПК прокоментували звіт GRECO щодо протидії корупції в Україні. 2023. 28 березня. URL: <https://suspline.media/427542-u-cpk-prokomentuvali-zvit-greco-sodo-protidii-korupcii-v-ukraini/> (дата звернення: 26.04.2023).
22. Тіньков А. Л. Запобігання та протидія політичній корупції в системі державного управління України: дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.02. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2013. 222 с.
23. Méon, P.G., Sekkat, K. Does corruption grease or sand the wheels of growth? *Public Choice* 122, 69–97 (2005). DOI: <https://doi.org/10.1007/s11127-005-3988-0> (дата звернення: 26.04.2023).

REFERENCES:

1. Busol O. Yu. (2014). Protydiia koruptsiinii zlochynnosti v Ukraini u suchasnyi period: monohrafiia. Kyiv: In Yure. 564 p. (in Ukrainian)
2. Velychko O. (2020). Velyka korupcija: jak Ukrajinu podolaty skhemy ta khabarnyctvo. Reanimacijnyj Paket Reform. Available at: <https://rpr.org.ua/news/velyka-koruptsiia-iaak-ukraini-podolaty-skhemy-ta-khabarnyctvo/> (accessed April 26, 2023).
3. Gharashuk V. M., Mukhatajev A. O. (2010). Aktualni problemy borotjby z korupcijeju v Ukraini: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 144 p. (in Ukrainian)
4. Hvozdetzkyi V. D. (2012). Koruptsiia yak sotsialne, psykholohichne i moralne yavlyshche. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. No 63, pp. 139–145. (in Ukrainian)
5. Hulak O. V., Kurylo V. I., Dubchak L. M. (2021). Do pytannia pro shliakhy podolannia koruptsii v Ukraini. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. No 1, pp. 196–201. (in Ukrainian)
6. Dmytriiev Yu. V. (2018). Mekhanizmy otsinky ta minimizatsii koruptsiinykh ryzykiv u systemi derzhavnogo upravlinnia Ukrainy: Candidate's Dissertation from public administration: 25.00.02. Donetskyi derzhavnyi universytet upravlinnia. Mariupol, 236 p. (in Ukrainian)
7. Mykhnenko A. M. (2013). Zapobihannia ta protydiia koruptsii : navchalnyi posibnyk. Kyiv: DNU «Akademiia finansovoho upravlinnia», 672 p. (in Ukrainian).
8. Zubkova L. A. (2017). Suchasnyi stan i problemy zapobihannia koruptsii v Ukraini. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. No 3, (104), pp. 32–35. (in Ukrainian).
9. Indeks spryiniattia koruptsii–2022. Transparency International. Ukraina. Available at: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/> (accessed April 26, 2023).
10. Koruptsiia v Ukraini 2021: rozuminnia, spryiniattia, poshyrenist. Zvit za rezultaty opytuvannia naselennia ta biznesu. Available at: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacp_report_info_sapiens_2021_ukr_final_.pdf. Kyiv, 86 p. (accessed April 26, 2023).
11. Kostenko V. M. (2012). Svitovyi dosvid protydii koruptsiinym proiavam. *Derzhava i pravo*. No 58, pp. 302–308. (in Ukrainian).
12. Kokhan G. V. (2013). The phenomenon of political corruption: theoretical and methodological analysis: monograph. Kyiv: NISD, 232 p. (in Ukrainian).
13. Krasnikov D. A. (2013). Naslidky koruptsii dlia finansovoi systemy derzhavy. Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia. No 2 (41). Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/2/10.pdf> (accessed April 26, 2023).
14. Movchan A. V. (2017). Aktualni problemy protydii koruptsii v Ukraini. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva*. No 1, pp. 116–121 (in Ukrainian).
15. Nevmerzhytskyi Ye. V. (2009). Koruptsiia yak sotsialno-politychnyi fenomen : Abstract of the doctoral political dissertation: 23.00.02. Kyiv, 34 p. (in Ukrainian).
16. Nikolenko O. V. (2013). Funktsionalni elementy mekhanizmu protydii koruptsiinii zlochynnosti v pravookhoronnykh orhanakh. *Nashe pravo*. No 12, pp. 105–112. (in Ukrainian).
17. Pro vidkrytist vykorystannia publichnykh koshtiv: No 183-VIII. (2015, February 11). Redaktsiia vid 24.10.2020. / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (accessed April 26, 2023).
18. Pro zapobihannia koruptsii: No 1700-VII. (2014, October 14). Redaktsiia vid 31.03.2023. / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (accessed April 26, 2023).
19. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi antykoruptsiinoi prohramy na 2023–2025 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy No 220. (2023, March 4). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (accessed April 26, 2023).
20. Sydorenko O. O., Yavorskyi V. O., Kvasylchuk D. B. (2021). Koruptsiia yak vyd zlovzhyvannia pravom: prychny ta osnovni metody borotby. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. No. 4, pp. 65–68. (in Ukrainian)
21. Sobenko N. (2023). U TsPK prokomentuvaly zvit GRECO shchodo protydii koruptsii v Ukraini. Available at: <https://suspilne.media/427542-u-cpk-prokomentuvali-zvit-greco-sodo-protidii-korupcii-v-ukraini>. (in Ukrainian)
22. Tinkov A. L. (2013). Zapobihannia ta protydiia politychnii koruptsii v systemi derzhavnogo upravlinnia Ukrainy: Candidate's Dissertation from public administration: 25.00.02. Natsionalna akademiia derzhavnogo upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. Kyiv, p. 222. (in Ukrainian)
23. Méon, P.G., Sekkat, K. (2005). Does corruption grease or sand the wheels of growth? *Public Choice*. No 122, pp. 69–97. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11127-005-3988-0> (accessed April 26, 2023).